

УДК 81'42:316.7

І. М. Рудик

Житомирський державний університет ім. І. Франка
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри міжкультурної комунікації та прикладної лінгвістики

АКСІОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПОНЯТТЯ ПОКІРНОСТІ В АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

*Увагу науковців до поняття покірності прикута ще з 1960-х років, з часу проведення Стенлі Мілгремом експериментів, покликаних вивчити механізми, які спонукали громадян Німеччини в роки нацистського панування брати особисту участь у страті мільйонів невинних людей у концентраційних таборах. В статті здійснено спробу лінгвістичного аналізу поняття *obedience*, а саме, встановлення аксіологічних характеристик цього поняття, зафіксованих у сучасній англійській мові. Аналіз словникових дефініцій лексичної одиниці *obedient* свідчить про те, що 1) її ключовими ознаками є готовність виконувати певні дії та тиск авторитетного агента; 2) фіксоване словниками значення прикметника *obedient* позбавлене як негативної, так і позитивної оцінності.*

*На другому етапі дослідження емотивну забарвленість лексичної одиниці *obedient* з'ясовано шляхом включення її до ширшого контексту. Аналіз вибірки з Британського національного корпусу свідчить про переважно позитивне забарвлення аналізованої лексичної одиниці, особливо в контексті жінок.*

*Третій етап дослідження полягав у виявленні особливостей сполучуваності прикметника *obedient*. Встановлено, що в корпусі текстів Британського національного корпусу найвищу частоту вживання з прикметником *obedient* (за мірою *t-score*) мають іменники *servant, wife, army, dog*.*

Ключові слова: покірність, аксіологічний, емотивність, сполучуваність, контекст, комунікативний статус.

Постановка наукової проблеми. В межах когнітивно-дискурсивної парадигми, дискурс розглядають як комунікативну дію, в якій поєднуються соціальні, культурні, психологічні та інші компоненти. Соціальний, культурний і психологічний досвід людини формує її ціннісні орієнтири, які, в свою чергу, складають концептуальну картину світу. Оскільки концептуальна картина світу відбивається у відповідній мовній картині світу, дослідження елементів останньої дозволяє виявляти знання, що створюють відповідну національну концептуальну картину світу.

Впродовж тривалого часу одним із найактуальніших аспектів дослідження соціальної взаємодії залишається поняття *obedience* (слухняність, покірність). Це поняття досліджувалося здебільшого в соціально-психологічному контексті, де воно на тривалий час стало предметом наукових дискусій після так званого експерименту Мілгрема.

Аналіз наукових досліджень. Психолог Стенлі Мілгрем (Йельський університет, США), прагнучи зрозуміти, як громадяни Німеччини в роки нацистського панування могли брати особисту участь у страті мільйонів невинних людей у концентраційних таборах, провів серію експериментів, спрямованих на вивчення покірності авторитету. Перший у цій серії експеримент (1961 р.) полягав у тому, що учасників експерименту наймали ніби то для того, щоб дослідити вплив покарання на когнітивні здібності людини. Учасники експерименту виступали в якості «вчителя» в лабораторії, де знаходився «учень» (прив'язаний до крісла й під'єднаний до електродів), якому пропонувалося вивчити пари слів і потім виконати завдання на перевірку їх запам'ятовування. Якщо відповідь учня була невірною, вчитель повинен був карати його електричним розрядом, шляхом активації спеціального пристрою, шкала якого показувала напругу від 0 до 450 В. При кожній наступній помилці учня напруга на пристрої зростала на 15 В, при цьому на пристрій було нанесено не лише цифри на позначення напруги, а й вербальні описи: *slight shock, moderate shock, strong shock, very strong shock, intense shock, extreme intensity shock, danger severe shock*. Позначка в 450 В супроводжувалася сигналом найвищої небезпеки XXX. Таким чином, «вчитель» повністю усвідомлював небезпеку застосування такого покарання до «учня».

Насправді, роль «учня» виконував спеціально запрошений актор, а шоковий апарат в експерименті був лише муляжем. Мета ж Мілгрема полягала абсолютно в іншому – в тому, щоб дослідити готовність «вчителя» виконувати інструкції особи, відповідальної за проведення експерименту, незважаючи на протести, крики й – згодом – благаання «учня» припинити експеримент. С. Мілгрем прагнув з'ясувати, чи погодяться звичайні американці піддати незнайому їм людину дії смертельної напруги в разі, якщо їм накаже це зробити організатор звичайного наукового експерименту (шляхом озвучення розпоряджень *1. Please continue (or) Please go on; 2. The experiment requires that you continue; 3. It is absolutely essential that you continue; 4. You have no other choice, you must go on*).

Перш, ніж почати експеримент, С. Мілгрем звернувся до фахівців (випускників університету, психологів, психіатрів) з пропозицією передбачити результати експерименту. За очікуваннями останніх, не більше 20% учасників експерименту могли б погодитися дійти до середини експерименту (225 В), і лише один із тисячі міг би погодитися підвищити напругу до максимуму. Насправді ж, за даними С. Мілгрема, усі 40 учасників експерименту піддали «учня» дії напруги в 315 В (марковану на пристрої як *extreme intensity shock*) і 26 з них (65%) дійшли до максимальної напруги в 450 В [4].

Більше того, після закінчення експерименту, його учасникам пропонували заповнити анкету, яка містила 10 питань стосовно їх відчуттів і будь-яких додаткових коментарів; в тому числі, відповідаючи на питання 8, респондентам пропонувалося оцінити свої враження від участі в проекті як позитивні (*Glad to*

have participated) чи негативні (*Sorry to have participated*). Анкету погодились заповнити 659 з 800 учасників численних експериментів, проведених С. Мілгредом. За даними самого дослідника, 44% учасників оцінили свої враження як дуже позитивні (*very glad*), 40% – як позитивні (*glad*), і лише 1% – як негативні чи дуже негативні (*sorry or very sorry*) [5, с. 849].

Після проведення подібних експериментів у інших країнах (Голландії, Німеччині, Іспанії, Італії, Австрії та Йорданії) було отримано аналогічні результати [2], що свідчить про надзвичайно високу готовність здорових дорослих людей сліпо виконувати вказівки інших людей, які наділяють самих себе більш високим комунікативним статусом. Іншими словами, покірність або слухняність виявляється якістю, вкоріненою в характер людини, незалежно від культурної приналежності останньої.

Усе зазначене вище спонукало нас до здійснення спроби лінгвістичного аналізу поняття *obedience*. Вважаємо, що **актуальність** проведення детального аналізу цього поняття зумовлена відсутню його досліджень поза соціально-психологічним контекстом, а саме, повною відсутню лінгвістичних розвідок у цьому напрямку.

Зважаючи на це, метою статті є встановлення аксіологічних характеристик поняття покірності, зафіксованих у сучасній англійській мові. До завдань, які покликана вирішити представлена стаття, відносимо аналіз словникових дефініцій лексичної одиниці *obedient*, дослідження її контекстуальних значень і сполучуваності.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Для початку розглянемо словникові визначення цієї лексичної одиниці.

Тлумачні словники англійської мови визначають прикметник *obedient* як

- *doing what you are told to do; willing to obey* [6];
- *submissive to the restraint or command of authority: willing to obey* [3];
- *always doing what you are told to do, or what the law, a rule etc says you must do* [1].

Таким чином, ключовими ознаками лексичної одиниці вважаємо *готовність виконувати певні дії (doing, willing)* та *тиск авторитетного агента (authority, law, rule)*. Як бачимо, жоден із трьох тлумачних словників не маркує значення прикметника *obedient* як негативне (чи позитивне). Саме тому було проведено другий етап дослідження, покликаний з'ясувати емотивну забарвленість лексичної одиниці *obedient* шляхом включення її до ширшого контексту.

На цьому етапі дослідження було проаналізовано вибірку з Британського національного корпусу; предметом пошуку були словосполучення, до складу яких входив би компонент ... *and obedient*. Перші компоненти отриманої вибірки представлено нижче в алфавітному порядку:

adorable
attentive
brisk

cowed
curious, creative
disciplined
disconnected, distracted
docile
endearing
faithful
gentle and soft (women)
good
guilty (son)
helpful
loyal (service)
more conformist (than other students)
neat and tidy, gentle (women)
neat, friendly, polite (to the norms) (patients)
nice
orderly disciplined (life)
pliant – 3 вживання
pretty
respectful – 2 вживання
sober, industrious
subordinate (role)
virtuous (women).

Увагу на себе звертає той факт, що зафіксований в цьому ресурсі мовний матеріал свідчить про переважно позитивне забарвлення аналізованої лексичної одиниці (*adorable and obedient; curious, creative and obedient; faithful and obedient; pretty and obedient* і т.д.). Крім того, цікаво й те, що низка характеристик, наведених вище, стосуються жінок, наприклад:

... *he liked women to be **gentle and soft and obedient.***

Вичерпне, на наш погляд, тлумачення цієї особливості знаходимо в іншому прикладі, зареєстрованому в Британському національному корпусі:

*That boys are supposed to be aggressive and outgoing, strong and demanding, while girls are **neat and tidy, gentle and obedient** is central to our stereotypes of masculinity and femininity.*

Іншим об'єктом, для характеристики якого, згідно викладених вище даних, вживається прикметник *obedient* у позитивному значенні, є біднота, наприклад:

*To make the poor "**sober, industrious and obedient**", asserted William Temple in 1739, the means of idleness had to be removed, and that was high wages. The best goods were made when subsistence was most difficult and workers were "obliged to work more and debauch less".*

Наведений приклад свідчить про зацікавленість представників влади в утриманні біднішої частини населення в покорі й слухняності.

Для більш ретельного дослідження сполучуваності прикметника *obedient* скористаємося відповідною опцією в системі пошуку серед корпусу текстів Британського національного корпусу. До конкретних іменників, які мають найвищу частоту вживання з прикметником *obedient* (за мірою t-score), належать:

- *servant* (t-score 3.46), наприклад: *I wish you a Happy Christmas and remain Your obedient servant, Sophie*;
- *wife* (t-score 1.98), наприклад: *The maiden of Kosovo is a myth which supplements the traditionally organised patriarchal society; a myth within which the mother is to be respected, the sister protected and the wife obedient*;
- *army* (t-score 1.4), наприклад: *In 1951 Stalin, denouncing the exclusion from the United Nations of the people's Republic of China, berated the twenty Latin American republics for being the "most solid and obedient army of the United States"*;
- *dog* (t-score 1.4), наприклад: *Did he really expect her to trot right on after him – like an obedient dog or something?*

Цікаво, що іменник *man* демонструє найнижчу частоту вживання з прикметником *obedient* (t-score 0.84).

Висновки й перспективи подальших досліджень. Таким чином, лінгвістичний аналіз поняття *obedience* підтверджує експериментально отримані дані про те, що покірність є якістю, вкоріненою в характер людини. Проведений під час дослідження контекстуальний аналіз свідчить про переважно позитивне забарвлення прикметника *obedient*, що доводить сприйняття покірності як норми і навіть чесноти. Водночас аналіз сполучуваності зазначеного прикметника свідчить про стереотипне асоціювання покірності з носіями нижчого соціального статусу (*слуга*), жінками (*дружина*), військовою службою (*армія*) та тваринами (*собака*). Проведене дослідження являє собою лише початковий етап вивчення особливостей функціонування поняття покірності; більш детальний його аналіз вважаємо перспективною подальших досліджень.

Література

1. Longman Dictionary of Contemporary English [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.ldoceonline.com/>
2. Meeus W.H., Raaijmakers Q.A. Administrative obedience: Carrying out orders to use psychological-administrative violence / Wim H. Meeus, Quinten A. Raaijmakers // *European Journal of Social Psychology*. – Vol 16(4). – Oct-Dec 1986. – P. 311-324.
3. Merriam-Webster's Advanced Learner's English Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.merriam-webster.com/dictionary>
4. Milgram S. Behavioral study of obedience / Stanley Milgram // *Journal of Abnormal and Social Psychology*. – 1963. – No. 67. – P. 371–378.
5. Milgram S. Issues in the study of obedience: A reply to Baumrind / Stanley Milgram // *American Psychologist*. – 1964. – No. 19. – P. 848–852.
6. Oxford Advanced Learner's English Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.oxfordlearnersdictionaries.com/>

Rudyk I.

AXIOLOGICAL CHARACTERISTICS OF THE NOTION OF OBEDIENCE IN THE ENGLISH LINGUISTIC PICTURE OF THE WORLD

The notion of obedience has been the focus of scientific studies since the 1960-s, when the American researcher Stanley Milgram conducted his first experiments in the “Obedience to Authority” series. The experiments were aimed at gaining understanding of the psychological processes that allowed ordinary German citizens to personally participate in executing millions of innocent people in concentration camps under the Nazi rule. However, linguistic studies of obedience are virtually non-existent, which determines the topicality of our research. Thus, the paper makes an attempt of linguistic analysis of the notion of obedience; more specifically, it seeks to determine axiological features of this notion registered in the modern English language.

Stage One of the investigation involves the analysis of dictionary definitions and yields grounds to state that 1) key features of the adjective obedient are represented by those of willingness to perform certain actions and pressure exercised by an authority; 2) the meanings of the lexical unit under consideration that are registered by reputable monolingual dictionaries are found to be neither positively, nor negatively charged.

Based on the above, Stage Two of the research is aimed at determining the emotive coloring of the lexical unit ‘obedient’ by means of considering its immediate context. At this stage, the data obtained from the British National Corpus testifies to a predominantly positive connotation of the lexical unit under analysis, especially when the latter is used in the context of women.

At Stage Three, the investigation makes an attempt at detecting collocational peculiarities of the adjective ‘obedient’. According to the analysis of the data obtained from the British National Corpus, most common collocates with the adjective ‘obedient’ (based on their t-score) are the nouns servant, wife, army, dog.

Key words: *obedience, axiological, emotivity, collocation, context, communicative status.*